

Нуракова Ж., Бекматова Ж., Исакова Т.

АНГЛИС ТИЛИН ОКУТУУДА ТЕКСТИ КОЛДОНУУ ЫКМАЛАРЫ

Нуракова Ж., Бекматова Ж., Исакова Т.

**МЕТОДЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕКСТОВ ПРИ ОБУЧЕНИИ
АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ**

Zh. Nurakova, Zh. Bekmatova, T. Isakova

HOW TO USE THE TEXTS IN ENGLISH LANGUAGE TRAINING

УДК: 892/17.45

Бул макалада англис тили эмес адистиктерди окутуудагы тексти окутуунун ыкмалары каралат. Сабактын сапаттуу болушу үчүн окутуунун жаңы технологиялык, интерактивдүү ыкмаларын пайдаланып, студенттердин билимин жогорулатууга багытталат.

Негизги сөздөр: окутуу, билим, эффективдүүлүк, адистик, билим берүү.

This article deals with the methods of teaching English texts for none specific professions. Innovative and interactive methods of teaching is used for improving the students knowledge and making English lessons more effective.

Ключевые слова: training, raising, knowledge, efficiency, profession, teaching.

Эта статья посвящена методике преподавания английских текстов. Инновационные и интерактивные методы обучения используется для повышения знаний студентов и повышения эффективности уроков английского языка.

Key words: обучение, повышение, знание, эффективность, профессия, преподавание.

Сапаттуу сабак берип сапаттуу билим берүү учурдун талабы. Күн өткөн сайын өзгөрүү көп болуп талап студентке да , окутуучуга да коюлууда. Билим берген окутуучу өзү да жетишээрлик сабаттуу болушу керек экендигин мезгилдин ар бир учуру сурап тескөөдө. Демек, болочок кадрга терещ билим берүү мектеп босогосунан эле башталышы керек. Ошондой болсо ар түрдүү адистикке тапшырышкан студенттер чет тилинен билими начар, тайкы болуп келишүүдө. Анын себеби көп: айлык акысы аз деп, мугалимдик кесипти таштап, убактылуу акчага кызыгып кеткендер көп учурайт. Чет тилин жакшы өздөштүргөн бүтүрүүчүлөр айыл кыштакка барышпайт. Ошентип, алыскы райондордон чет тилин окубагандар студенттик партадан жолугуп калган учурлар жок эмес. Алар биздин окута турган студенттерибиз. Ооба, арасында тындары да бар, бирок аз санда. Эмесе, ошол студенттерди окутууда кандай усулдар менен окутабыз, ошолор боюнча кеп козгосок.

Кандай ыкмаларды колдонбойлу, максатыбыз студенттерге үйрөткөн англис тилибиздин турмушта пайдасы тийсе болгону. Андай дегенибиз учурда чет өлкөлүктөр менен мамиле бардык профилде жүргүзүлүп жатат: спорт, медицина, инвестиция алууда, токой чарбачылыгында, жер иштетүү, соода жана башка. Чет тилине кызыкпаган аз болсо керек. Тексти окутууда студенттерди көркөм адабиятка

кызыктыруу менен аларды аз да болсо англис тилинде сүйлөй алууга, оозеки речин өстүрүүгө логикалык ойлоосун өнүктүрүүгө бир топ иш-аракеттер жүргүзүлөт [2, 201]. Эмесе, тексттерди кантип окутуу керек экендигин билүү үчүн окутуунун айрым ыкмалары менен таанышып ой бөлүшөлү.

Текстерди тандап талдасак, алар илимий-публистикалык, биографиялык, көркөм адабияттык жана тарыхый стилдеги материалдар болушу мүмкүн. Буларды окутууда ар биринин стилине жараша проблемалык структура окутуу шарт.

Мисалы: биографиялык тести алсак, ал илимий стилге кирет да төмөнкү схема менен окутулат:

1. Каармандын туулган жери, жылы.
 2. Анын үй-бүлөсү, балалык чагы.
 3. Мектепте жана ЖОЖдо окуган учуру.
 4. Чыгармачылыкка кызыккан учуру.
 5. Биринчи кадамы, алгачкы чыгармасы.
 6. Тоскоолдуктар, ишмердүүлүгү.
 7. Публикациясы.
 8. Эгер өтүп кетсе, өлүгү коюлган жери.
- Алсак, Maria Kuirgi. (текст Pozola).

Мына ушундай божомолдуу схема окутулуп билим берилет. Текстерди окутууда анын ичиндеги сөздөрдүн маанисин, сөз айкаштарын студент толук түшүнүп, чечмелеши орчундуу мааниге ээ. Учурда окутуучуга сабакты жакшы өтүшү үчүн эркиндик берилген. Мурдагыдай стандарттан чыкпа, ал бул темада эмес бул ашыкча, башканы кошпо деген чектен чыккан талап жок [4, 65]. Бирок сабак жетиштүү болушу абзел. Тексти окутууда, ошонун ичиндеги сөздөр, фразалардын кереги тийиши керек. Ал дегенибиз биз ыр=тк=н тил тек калып калбашы керек. Аракети болгон студентке жөнөкөй сөз дагы жаны белгисиз бойдон кала берет, окуп үйрөнгөн сөз пайдаланылышы керек. Ошону менен катар тексти окутууда тексти колдонуу студенттердин билимин текшерөө үчүн төмөнкү тексти алсак болот.

«Charles Darwin».

1. A hundred years ago people believed.
 - a) What the weather would change.
 - b) The plants and animals web the same.
 - c) The Earth wasn't round.
 - d) The God controlled us.
 - e) Everything were changed from.
2. What did children's father want him to be?
 - a) To be a teacher
 - b) To be a doctor

- c) To be a person
- d) To be a writer
- e) To be a biologist
- 3. Why did he work in the countryside?
 - a) To catch fish
 - b) To see animals
 - c) To enjoy the nature
 - d) To collect different kind of insects
 - e) To collect stones
- 4. What ability can you find out by?
 - a) Ability of singing
 - b) Ability of riding
 - c) Collecting coins
 - d) Writing sings what he could see
 - e) Reading religious books

Тексттик тестти оозеки търнд, жазуу жүзүндө да аткаарса болот, бирок группанын өзгөчөлүгүн эске алуу керек. Эгерде жазуу жүзүндө аткара турган болсо, ошол эле мезгилде текстти окуп андан соц доскага текстти жазып студенттер өздөрүнө да жазуу менен иш жүзүнө ашырылат. Бул аткарылган жумушка 45 минута кетет. Окутуучу тексттерди жыйнап үйдөн текшерип, жыйынтык чыгарат. Ал эми оозеки аткарыла турган болсо биринчи сабакта текст окулуп жашы сөздөрү жазылып, которулуп үйгө тапшырмага берилет. Андан кийин экинчи сабакта доскага тест жазылып студенттер оозеки билимдерин текшере алышат. Эгерде группа активдүү болуп окутуучу жеткиликтүү түшүндүрө алса тексттик тестти оозеки аткарууга 15–20 минута убакыт сарпталат.

Жогорудагы аталган ыкмалардан тышкары текстке тест түзүп окутуу ыкмасын бир эле сабакта колдонууга болбойт. Биринчи өтүлгөн сабакта текстти окуп, которуп, түшүндүрүп үйгө тапшырмага берилет. Ал эми экинчи сабакта текстке түзүлгөн текстти жашы катарын кароого болот. Түшүнүктүү болсун үчүн төмөнкү тексттик тестти алабыз.

Текстти окутууда диалог түзүү тексттин студент тарабынан түшүнө алышына өбөлгө болот. Текстти окутууда фонетикага, грамматикалык эрежеге көңүл бурулат [1.173]. Ошондуктан мурда өтүлгөн фонетикалык эрежеге таянып, окуурдан мурда фонетикалык көнүгүүгө сунуш кылат. Туура окуу үчүн транскрипция негизги орунда себеби жөн айтылса, эстен тез эле чыгат. Транскрипция берилиши керек же болбосо студент өз алдынча сөздүктөн карап даярданышы зарыл. Сөздөрдү катасыз окуу үчүн көнүгүүлөр, видеофильмдер жана касета уктурууга болот. Текстти окуп берүү керек же алдын ала жазылган диск уктуруу аябай жардам берет.

Ар бир абзацты окугандан кийин кайталап үйрөнүү жакшы жыйынтык берет. Анда эмесе, текстти окутуудагы ыкмалардан карап көрөлү.

Discussion – талкуу.

Бул ыкма берилген текстти анализдеп түшүнүгүн сүйлөө менен өз оюн жактайт. Бул ыкма студенттердин билим деңгээлине жараша колдонулат. Күчтүү тайпа текстти окуп чыгып тез эле которуп алышат. Текстти которуу эмес тексттеги окуянын

маныз мазмунун англисче чечмелегенде. Студенттерден биз эмнени талап кылсак, ал конкреттүү болушу керек. Болжолдуу план, суроолор тааныштырылып берилет, ал суроолор карточкага жазылып таратылат да, алардын жообунан талкуу башталат.

Текстке грамматикалык талдоо.

Тексттеги окуя кайсы учурду баяндайт. Мында грамматикалык талдоого таянабыз. Туура окуп, кайсы чакта экендигин айтат. Эгер текст белгисиз учур чакта болсо, аны айткан чакка (тиешелүү) өткөрүп окуп тапшырылат же сүйлөп берилет.

Speedy reading – тез окуу (убакытка карап).

Бул окууда студенттердин сездөрү туура жана тез темпте окуп жетишерин талап кылат, ал үчүн сүрөттөмөлөрдү окутуу кызыктуу болот.

Dramatizing lesson.

Аталган тексттен кыска инценировка түзүп аткаруу. Окутуунун дагы бир ыкмаларынан деп билебиз. Студенттер текстти окуп чыгышып, байланыш сөздөр менен сөз айкаштарын табышып, каармандар жөнүндө түшүнүк алышат.

Текстти бышыктоодо студенттердин аткарган ролдук оюну негизги билими болуп кала берет. Бул оюн окутуучунун көзөмөлү астында болот. Студенттерден каармандар боюнча англис тилинде кыскача маалымат алынат. Каармандарды сүрөттөшөт жана өздөрү каармандардын ролдорун аткарышат. Үйрөнгөн фразаларды жана сөздөрдү сүйлөөдө колдонушат.

6*6*6

Бул методду кыска убакыт ичинде кандайдыр бир текстти талкуулап, түшүнүүдө колдонсо болот. Алты адамдан турган топто алты мүнөттүн ичинде катышуучулар окутуучу тарабынан коюлган проблеманы талкуулашат. Андан кийин окутуучу мурдагы дискуссиялык 6 топтон бирден киши катышкандай 6 тайпа түзөт. 6*6*6 методу тайпанын бардык мүчөлөрүн активдештирет. Алардын ар бири кыска убакыт ичинде дискуссиянын катышуучусу да, докладчысы да боло алат.

Аталган методду 16, 25, 49, 64 кишиден турган топтордо да пайдаланса болот. Чоң топтордо убакыт көбүрөөк талап кылынат. Топтор бир проблеманы же проблеманын ар түрдүү аспектилерин талкуулашы мүмкүн. Мында отчет үчүн убакыт көп талап кылынышы ыктымал. 6*6*6 методу окутуучунун активдүүлүгүн жана майда топторго билгичтик менен бөлө билишин талап кылат.

Өткөрүү жолу:

1. Адегенде окутуучу залдагы алты столду, ар биринин тегерегинде бдан отургуч болгондой кылып жайгаштырат.

2. Окутуучу катышуучуларды ар биринде бдан адам болгондой кылып 6 топко бөлөт. Ал үчүн ватман кагазын 36 чакмакка бөлөбүз. А1, А2, А3, А4, А5, А6, В1, В2, В3, В4, В5, В6, Г1, Г2, Г3, Г4, Г5, Г6, Д1, Д2, Д3, Д4, Д5, Д6, Е1, Е2, Е3, Е4, Е5, Е6 – символдорун чакмактарга өз алдынча жазабыз. Столдорду А, Б, В, Г, Д, Е тамгалары менен белгилейбиз. Андан кийин

катышуучуларга карточкаларды таратып, тиешелүү орундарга отурушун өтүнөбүз. Көнүгүүнүн экинчи этабында столдорду 1-6 цифралары менен белгилеп, катышуучуларды цифраларга тиешелүү орундарга которулушун өтүнөбүз.

3. Катышуучулар отургандан кийин, окутуучу тексттин темасын жарыялайт (топтор үчүн даярдалган маселелер бирдей же бир эле теманын ар кандай аспектиери болушу мүмкүн); дискуссиянын мөөнөтү (6-10 мүнөт) белгилейт, ошондой эле дискуссиянын ар бир катышуучусу талкуунун жүрүшүн жана анын жыйынтыктарын талкуулашарын маалымдайт.

4. Окутуучу ар бир топтогу иштин жүрүшүнө саресеп салат, тапшырманы баардыгы түшүнгөнүнө же түшүнбөгөнүнө ынынганга аракеттенет суроолорго жооп берет; эгерде студенттер анын жардамына муктаж болсо анда кошумча көрсөтмө берет.

5. Тапшырмаларды аткаруу убактысы аяктанган кийин, окутуучу мурдагы топтон бирден өкүл болгондой кылып жашы топторду түзөт (2 пункттагы көрсөтмөгө ылайык). Катышуучулар жашы орундарга отургандан кийин, окутуучу 6-10 мүнөт убакыт белгилеп, анын ичинде ар бир катышуучу мурдагы топто аткарылган иштер боюнча айтып берерин жарыя кылат.

6. Окутуучу сабакты жыйынтыктайт.

Ролдорду аткаруу.

Бул ыкманы пайдалануу учурунда катышуучулар окутуучу тарабынан аныкталган ролдорду баш аламан аткарышат. Окутуучу катышуучуларды кандайдыр бир кырдаалга киргизет, маалымат берет, адамдардын типтүү жүрүш-турушун, анык бир учурларда сүйлөшүүлөргө, өз ара пайдалуу макулдашууларга байкоо жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Ролдорду аткаруу катышуучуларды активдештирүүчү ыкмалардын катарына кирет. Катышуучулардын ролдорго олуттуу маани берип уялбай аткарышы мугалимдин чеберчилигине байланыштуу болот.

Ролдорду аткаруучуларды өтө этияттык жана тыкандык менен тандап алуу керек. Бир эле аткаруучунун пассивдүүлүгү бүтүндөй көнүгүүнү үзгүлтүккө учуратышы мүмкүн [3,179]. Аткаруучуларды туура эмес тандоо ачууну келтириши же таарынычты пайда кылышы ыктымал. Ал окуучу кайра-кайра «эмне үчүн мага ушул роль берилди, мен чын эле ушундаймынбы?» деп кайрылып капа болушу мүмкүн. Окутуучу катышуучуларды түрдүү көз карашта болушу керектигин, бирок ошол эле мезгилде топто олуттуу пикир келишпестиктер болбой тургандай кырдаалды түзүшү керек. Ролду тандап жатканда, аларды аткара турган актерлер табыла тургандай кырдаалды түзүшү керек. Мисалы: тиш дарыгеринде болуу, терапевтин консультациясын алуу, телефондо сүйлөшүү ж. б.

Көнүгүүнүн максатына жараша ар бир ролду тыкан сыпатташыбыз керек. Ролдук оюн үчүн даярдалган материалды достордун же кесиптештердин арасында сөзсүз текшерип көргөн жакшы. Бул

көнүгүүнү «борборлоштуруу» өткөрүүгө болот. 4-7 адам ролдорду аткарышат. Ал эми калгандары байкоо салып турушат, же катышуучуларды 4-5 адам турган чакан топторго бөлүп, ролдорду жарыш аткартууга болот.

Көнүгүүнү өткөрүү тартиби:

1. Окутуучу бөлмөнү, ошондой эле актёрлер үчүн ролдорду даярдайт.

2. Окутуучу кырдаалды жарыялап, актёрлорду жана байкоочуларды дайындайт, ролдорду бөлүштүрөт, көрсөтмөлөрдү берет. Ролго даярдануу үчүн убакыт бөлөт, андан кийин баштоо тууралуу белги берет.

3. Көнүгүүнүн соңунда аны жыйынтыктап жатып, окутуучу катышуучулардын жана байкоочулардын көшүлүн актёрлор айткан конкреттүү сөздөргө эмес, көнүгүүнүн максатына бурат.

Жазма дебат.

Студенттерге тема боюнча пландаштырылган тексттик диалогко катышуу мүмкүнчүлүгү берилет. Бул методика жазуу жүзүндөгү диалогко бардык студенттердин катышышына мүмкүнчүлүк ачат. Мында студенттер талкууга алынып жаткан тема боюнча билимдерин терешдетет, дискуссия маданиятын үйрөнөт, өз оюн негиздөө жөндөмдүүлүгүн өнүктүрөт. Мында окутуучу студенттерди баалоого негиз боло турган эч сонун материалга ээ болот.

Бул метод өзгөчө бир жактуу эмес, талаштуу маселелерди талкуулоодо абдан жакшы натыйжа берет. Мисалы: пациентти медицина жолу менен дарылоо пайдалуубу же элдик медицина мененби.

Өткөрүү жолдору.

1. Студенттер дебаттын предмети боло турган тема менен үйдө же мурдагы сабакта таанышышат. Дебат болор күндөн бир күн мурда мугалим теманы жарыялайт, ошондой эле дебаттын өтүү тартиби жөнүндө кыскача баяндама берет.

2. Мугалим столдорду бөлмөнүн ортосуна эки тараптуу кылып жайгаштырат. Студенттерди эки барабар топко бөлүп, столдун эки жагына отургузат. Кайсы топ кандай көз карашта жактай тургандыгын аныктайт. Мисалы: 1-топ—жактоочулар, 2-топ—каршылар.

3. Окутуучу карама-каршы көз караштагы студенттердин тгөйлөрүн түзөт. Түгөйлөрдү номерлейт же тамгалар менен белгилейт. Эгерде тайпадагы студенттердин саны так болсо, анда окутуучу өзү жетишпеген түгөйгө шерик болот. Окутуучу 1-топтогу студенттерге номерленген же тамга менен белгиленген чакмактуу баракчаларды таратат.

4. Студенттер эки жакта отуруп, өз түгөйлөрү менен жазуу түрүндөгү дебатты башташат. 1-топтогу студенттерге ээлеген позициясын бекемдей турган, бир ачык аргументти формулировкалоого 5 мүнөт берилет. Такталган аргумент баракчага бир параграф түрүндө тыкандык менен жазылат. Ушул эле учурда экинчи топтогу студенттер өз көз карашына ылайык аргументти жазууга даярдап коюшат.

5. Баракчалар экинчи жакка узатылат. Аларга каршылаштарынын аргументтерине жоопторду формулировкалоо жана өздөрүнүн каршы аргументтерин баракчага жазуу үчүн 8 мүнөт убакыт берилет.

6. Аргументтер менен алмашуу 2–3 жолу кайталанат. Мында ар бир студент өнөктөшүнүн аргументтерине сөзсүз жооп берип, андан кийин гана өзүнүн каршы аргументин жазышы керек. Демейде, студенттердин билгендерин айттырууга 3–4 раунд жетиштүү. Акыркы раундда студенттер жыйынтыктоочу аргументти жазышат. Андан кийин баракчалар чогултулуп алынат.

7. «Каршылашыңыздын эн жакшы аргументи кайсы болду?» – деген суроо менен кайрылып, дебатты жыйынтыктаган жакшы.

8. Аткарылган жумуш үчүн мугалим ар бир студентке же ар бир түгөйгө баа коюшу мүмкүн. Жумуш үчүн баа коюлары же койулбашы башынан эле эскертилиши керек.

Жыйынтыктап айтканда окутуунун жашы технологиялык ыкмасынбы же интерактивдүү ыкмасын албайлы, эч негизги максат студенттерге терез билим берүү учурдун талабы. Ал заманыбыздын алдыга кетишине техниканын, илимдин өсүшү-

нүн себебинен го деген ой туулат. Бул албетте мугалимдин билиминин жетишээрлик деңгээлде болуп, өзүнө-өзү толук ишене беришинде. Ал эми студенттерге заманбап адис болуп чыгуусун үндөп, билим алууга ынтызар болуусун калыптандырып, келечекте кесибин сүйгөн, ардактаган баалай билген кадр өстүрүп чыгаруу биздин милдеттерибиздин бири. Ошондуктан ар бир өтүлгөн сабактын сапаттуу болушуна аракеттенип сабакты жооптуу, кызыктуу, практика менен байланыштырып өтүү биз мугалимдердин күндөлүк аткарган ишибиз болуп калышы керек.

Адабияттар:

1. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам. Москва, 2009.
2. Миролубова А.А., А.В. Парахиной. Общая методика преподавание иностранных языков. Москва, 1978.
3. Рогова Г.В. Методика обучение иностранным языкам. Москва, «Просвещение», 1991.
4. Леонтьев А.А. Общая методика обучение иностранным языкам. Москва, 1991.

Рецензент: доктор философских наук **Үтүров К.**